מתירות | החירות להנשא באהבה, הזכות להפרד בכבוד | לשעבר מבוי סתום

מתווה מתירות לתיקון בתי הדין הרבניים בישראל:
מסמכויות יתר לשיפוט ממוקד, מקצועי והוגן

מערכת בתי הדין הרבניים היא חלק ממערכת המשפט במדינת ישראל, שבה מתנהלים עשרות אלפי תיקים מדי שנה. בהתאם לכך, בתי הדין נדרשים לפעול בסטנדרטים של ערכאת שיפוט ממלכתית: שוויון, מקצועיות, שקיפות ושמירה על עקרונות יסוד של שיטת המשפט הישראלית.

הבעיה: ערכאה שיפוטית במדינת ישראל שלא תואמת למאה ה-21

בתי הדין הרבניים הם ערכאת שיפוט ממלכתית, המפעילה סמכויות שלטוניות רגישות ביותר. הם מכריעים בסוגיות הנוגעות לזכות להתחתן ולהתגרש, לחיי המשפחה, לזכויות כלכליות, לעתידם של אזרחים וילדיהם ואפילו לחירות האישית של המתדיינים והמתדיינות. במובנים מסוימים, בתי הדין הרבניים הם גם המחוקק וגם השופט. החלטות הדיינים מתקבלות על פי "הדין הדתי", שאינו מוגדר היטב, כך שלדיינים סמכות כמעט בלתי מוגבלת לקבוע מהו הדין שאותו הם נדרשים ליישם.

אולם, בניגוד חריף לסמכותם ולהשפעה הרחבה שלהם, מנגנוני האחריות, השקיפות והפיקוח על פעילותם אינם עומדים בסטנדרטים המצופים במדינה מודרנית. ראשית, הדיינים הם אך ורק גברים, בעיקר חרדים, ועל כן רובם מנותקים מחלק גדול של ההוויה הישראלית. שנית, רובם ככולם של הדיינים אינם בעלי הכשרה משפטית ואין להם ייעוץ משפטי צמוד. יתרה מכך, דיינים רבים כלל אינם רואים את עצמם מחויבים לחוק הישראלי ואף לא לכללי הדיון הנהוגים במערכת המשפט, מה שמוביל לפגיעה בזכויות של המתדיינים.

קשיים אלה לא נובעים מהחלטות שגויות נקודתיות, אלא ממבנה מוסדי בעייתי: היקף סמכויות רחב מדי, לצד מנגנוני מינוי שלא מעודדים מצוינות מקצועית, מחויבות לזכויות יסוד ומתן שירות ציבורי איכותי. שיפור סוגיות יבסס את מעמדם הממלכתי-ציבורי של בתי הדין ויחזק את אמון הציבור במערכת.

כ-12,500
זוגות יהודיים מתגרשים בשנה בבתי הדין הרבניים

תקציב בתי הדין הרבניים עומד על למעלה מ-
₪ 220,000,000

29%
שיעור האמון בבתי הדין הרבניים, בקרב אזרחים יהודים בישראל

המתווה המוצע: לתקן את מערכת בתי הדין הרבניים בשני מהלכים משלימים

כדי לייצר שינוי אמיתי נדרש מהלך כפול: מצד אחד, צמצום הנושאים שבהם בתי הדין הרבניים מוסמכים לדון; ומצד שני, קידום מינוי דיינים מקצועיים וראויים בנושאים שיישארו בסמכותם.

1. צמצום סמכויות

בתי הדין הרבניים יעסקו בעניינים הלכתיים בלבד

- תיקי רכוש, משמורת ומזונות ילדים יידונו בבתי משפט אזרחיים.
- הסכמי קדם-נישואין למניעת סרבנות גט ייקבעו כברירת מחדל.

2. מינוי דיינים מקצועיים

קידום דיינים מקצועיים וראויים בנושאים שיישארו בסמכותם

- שינוי מבנה הוועדה למינוי דיינים.
- עדכון אמות המידה לבחירת דיינים.
- הכשרות משפטיות ותקנים ליועצות משפטיות.

1. **<u>צמצום הנושאים בהם בתי הדין הרבניים מוסמכים לדון:</u>**

- **צמצום סמכויות בתי הדין הרבניים לדון בעניינים שאינם הלכתיים:** סמכויות בתי הדין יצומצמו לעניינים הלכתיים בלבד, לרבות צמצום סמכותם לדון במסגרת הליך גירושין בסידור הגט בלבד. יתר הנושאים (תיקי רכוש, משמורת ומזונות ילדים) יידונו בבית המשפט האזרחי בלבד - כפי שמצופה ממערכת משפט במדינה דמוקרטית מתוקנת. בכך, תתוקן טעות היסטורית, שמקורה בשיטת המשפט העות'מאנית שאינה רלוונטית למדינת ישראל.
- **צמצום סכסוכים בעניינים שנותרו בסמכות בית הדין באמצעות מניעה מראש:** עניין מרכזי בסמכות בית הדין הוא הגירושים עצמם והסמכות לעסוק בסכסוכים על הגירושים עצמם, כלומר במצבים שבהם צד אחד מבקש להתגרש והצד השני אינו מאפשר זאת. אולם את הסכסוכים הללו אפשר לצמצם דרמטית באמצעות הסכמי קדם נישואין מתאימים. קביעת חתימה על הסכמים אלה טרם הנישואין כברירת מחדל, תצמצם את מקרי סרבנות הגט ותפחית את הצורך בהתערבות בתי הדין.

2. **<u>מינוי דיינים מקצועיים ההולמים ערכאת שיפוט ממלכתית:</u>**

- מאות אלפי הישראלים המגיעים לבתי הדין הרבניים, זכאים להתדיין בפני דיינים בעלי מצוינות מקצועית, מחויבות לעקרונות המשפט הישראלי ובפרט לזכויות היסוד שלהם. לשם כך, יש לשנות את מבנה הוועדה למינוי דיינים ולעדכן את אמות המידה לבחירת דיינים. כמו כן, יש לפעול להוספת הכשרות משפטיות והוספת תקנים ליועצים ויועצות משפטיות שיסייעו לדיינים בעבודה המשפטית.

מה אפשר להכניס להסכם הקואליציוני הבא?

- צמצום סמכות בתי הדין לגט בלבד.
- קידום מנגנון ברירת מחדל להסכמים למניעת עגינות.
- הקמת מרכז הכשרה והערכה לדיינים.
- שיפור אמות המידה למינוי דיינים, והגדלת השקיפות והבקרה הציבורית על יישומן.
- שינוי מבנה הוועדה לבחירת דיינים.
- הוספת הכשרות משפטיות ותקנים ליועצות ויועצים משפטיים לדיינים.

בית הדין הרבני הוא ערכאה שיפוטית ממלכתית, בפניה מתדיינים עשרות אלפי אזרחים בשנה. הגיע העת כי הוא יפעל בהתאם לסטנדרטים של מערכת משפט ההולמת את מדינת ישראל.